

Mottagare: Socialdepartementet

Kulturrådets yttrande över delbetänkandet Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48)

(dnr S2025/00922)

2025-08-25

KUR 2025/4801

Kulturrådet

Box 27215, 102 53 Stockholm

kulturradet@kulturradet.se

1. Sammanfattning

Kulturrådet tillstyrker i huvudsak utredningens förslag men vill särskilt framhålla behovet av att kultursektorns särskilda förutsättningar beaktas i beredskapsplanering, lagstiftning och kompensationssystem. Kulturens roll för resiliens och återställningsförmåga, grundläggande fri- och rättigheter och social sammanhållning måste erkännas och värnas även i kris.

2. Kulturrådets synpunkter på förslagen i betänkandet

Kulturrådet välkomnar utredningens ambition att stärka Sveriges beredskap inför framtida pandemier. Som statlig myndighet med uppdrag att främja tillgång till konst och kultur av hög kvalitet, vill vi särskilt lyfta fram vikten av att de föreslagna åtgärderna beaktar kultursektorns sektorsspecifika strukturella villkor och roll i samhället – både som samhällsviktig verksamhet och som en sektor med stor betydelse för grundläggande fri- och rättigheter, demokrati, social sammanhållning och folkhälsa.

2.1. Kulturens roll i krisberedskap och återhämtning

Utredningen betonar vikten av att skydda folkhälsan och minimera negativa samhällseffekter (vol. 1, kap. 3 och 4). Kulturrådet vill här understryka att kulturverksamhet inte enbart är en potentiell smittspridningsmiljö, utan också en viktig resurs för samhällets resiliens och återställningsförmåga och sammanhållning.

Rapporten *Biblioteken och pandemin – en ögonblicksbild av bibliotekens arbete under coronapandemin* (Svensk biblioteksförening, 2021) visar att biblioteken snabbt ställde om sin verksamhet under pandemin, trots att de inte omfattades av särskilda krisstöd. Biblioteken blev därmed en av de första samhällsaktörerna att återuppta och anpassa sin verksamhet, vilket understryker deras betydelse i beredskapsstruktur och återstart.

Vid det kulturpolitiska konventet Folk och Kultur 2025 lyftes pandemin som en avgörande erfarenhet för kultursektorn, och behovet av att synliggöra kulturens samhällsbärande funktioner i kris betonades. Kulturen beskrevs som en kraft för mening, delaktighet och social hållbarhet – något som bör beaktas i framtida beredskapsstruktur.

Erfarenheter från Rysslands anfallskrig mot Ukraina har ytterligare tydliggjort kulturens betydelse i kris. Kulturinstitutioner och konstnärliga uttryck har där spelat en avgörande roll för att bevara identitet, skapa mening och stärka social sammanhållning i en situation präglad av trauma och osäkerhet. Dessa erfarenheter visar att kultur inte bara är sårbar i kris, utan också en resurs för motståndskraft, anpassnings- och återställningsförmåga – funktioner som bör erkännas i Sveriges nationella beredskapsstruktur.

2.2. Proportionalitet och rättssäkerhet i restriktioner

De föreslagna lagarna om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder (vol. 2, kap. 9) ger regeringen och myndigheter möjlighet att införa långtgående restriktioner för offentliga sammankomster, inklusive kulturverksamhet. Kulturrådet vill betona vikten av att sådana åtgärder:

- är proportionerliga och tidsbegränsade,
- bygger på vetenskaplig grund,
- föregås av dialog med berörda aktörer inom kultursektorn,
- och att undantag eller särskilda hänsyn övervägs för yttrandefrihetsgrundade verksamheter såsom konstnärliga uttryck och religiösa ceremonier.

I enlighet med principen om armlängds avstånd, som tydliggör att statlig styrning inte får påverka innehållet i konstnärliga uttryck, vill Kulturrådet betona att denna princip måste värnas även i krissituationer, särskilt när restriktioner riskerar att påverka konstnärlig frihet, yttrandefrihetsgrundad verksamhet och grundläggande fri- och rättigheter.

2.3. Behov av kultursektorsspecifik beredskap

Betänkandet föreslår att regioner och myndigheter ska ha beredskapsplaner för pandemier (vol. 1, kap. 5 och 6). Kulturrådet föreslår att även kultursektorn – inklusive fria aktörer, institutioner, det civila samhället och kommunala verksamheter – inkluderas i dessa planer. Det bör tydliggöras:

- hur kulturverksamheter kan hållas öppna på ett smittsäkert sätt,
- hur digital tillgång till kultur kan stärkas,
- och hur stöd till kulturaktörer snabbt kan mobiliseras vid framtida kriser.

Rapporten *Ett år med pandemin – Konsekvenser och offentliga insatser inom kulturområdet* (Myndigheten för kulturanalys, 2021) visar också att fria aktörer

och mindre organisationer drabbades särskilt hårt under pandemin, vilket ytterligare understryker behovet av att inkludera hela kultursektorn i beredskapsplaneringen.

Rapporten *Biblioteken och pandemin*) visar dessutom att biblioteken spelade en avgörande roll för att upprätthålla digital delaktighet och grundläggande samhällsfunktioner under pandemin, särskilt för grupper med låg digital kompetens. Detta visar på behovet av att inkludera biblioteken i beredskapsplaner och att säkerställa deras funktion som samhällsbärande infrastruktur även i kris.

2.4. Ekonomiska konsekvenser och kompensationssystem

Utredningen behandlar ekonomiska konsekvenser av smittskyddsåtgärder och föreslår kompensationssystem (vol. 1, kap. 7 och vol. 2, kap. 12). Kulturrådet vill framhålla vikten av att dessa system:

- omfattar även mindre aktörer och frilansare inom kulturområdet,
- är transparenta, förutsägbara och snabbt tillgängliga,
- och att kulturens särart beaktas i utformningen av stödformer.

Riksrevisionens granskning *Operation Rädda branschen – statens krisstöd till idrott och kultur under coronapandemin* (RiR 2022:7) visar att de statliga insatserna under pandemin, inklusive Kulturrådets krisstöd, bidrog till att rädda kulturlivet i Sverige. Granskningen lyfter också att Kulturrådet agerade snabbt och uthålligt, men att stödets träffsäkerhet och transparens kunde förbättras. Kulturrådet vidtog successivt förbättringsåtgärder – bland annat genom att utveckla tydligare information till sökande, införa rutiner för att begära kompletteringar och förbättra motiveringarna vid avslag – vilket bidrog till ökad rättssäkerhet och effektivitet i stödgivningen.

Vidare konstaterar rapporten *Ett år med pandemin – Konsekvenser och offentliga insatser inom kulturområdet* (Myndigheten för kulturanalys, 2021) att de kulturpolitiska stödinsatserna förbättrades över tid i fråga om träffsäkerhet och räckvidd. Dessa samstämmiga iakttagelser stärker bilden av att lärdomar från pandemin bör integreras i framtida beredskaps- och kompensationssystem.

Pandemin har också tydligt visat på kultursektorns komplexa struktur och ekosystem, där olika aktörer och finansieringsströmmar samverkar på många olika nivåer. Erfarenheterna från krisåren har stärkt vår förståelse för hur snabbt förändringar kan slå igenom i sektorn och hur olika stödinsatser påverkar både verksamheter och konstnärliga processer. Dessa erfarenheter understryker värdet av att expertmyndigheter som Kulturrådet är involverade i stöd- och utvecklingsarbete för mer träffsäkra och hållbara insatser.

2.5. Kommunikation och tillgänglighet

Utredningen lyfter vikten av tydlig kommunikation från myndigheter (vol. 1, kap. 8). Kulturrådet vill betona behovet av:

- att information om restriktioner och stödåtgärder anpassas till kultursektorns behov,
- att kommunikation sker på flera språk och i tillgängliga format,
- och att samverkan sker med kulturinstitutioner och civilsamhället för att nå ut brett.

Rapporten *Biblioteken och pandemin* visar att biblioteken, trots begränsade resurser, lyckades nå ut till nya målgrupper genom digitala lösningar och uppsökande verksamhet. Detta visar på vikten av att stödja kultursektorns kommunikationskapacitet i kris.

Kulturrådet ser positivt på att pandemiberedskap stärks, men vill understryka att kulturens roll som en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund måste värnas – även i kris.

3. Beslut

Statens kulturråd (Kulturrådet) är en central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet. Myndighetens arbete tar sin utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen och verkar för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag samt andra främjande åtgärder. Grunden för vårt uppdrag är att alla ska kunna ta del av konst och kultur av hög kvalitet.

Beslut i ärendet har fattats av generaldirektör Kajsa Ravin. Ärendet har föredragits av chefsjurist Greta von Rosen Stövind. I den slutliga handläggningen av ärendet har även (befattning) namn medverkat.